

Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 19. században*

A magyar egyháztörténet-írás rendkívül sokrétű, azonban vannak olyan területei, melyek sokáig háttérbe szorultak. Egy 2016-os kezdeményezés ezen igyekszik változtatni és szervezett konferenciáival, kiadott köteteivel szeretne hozzájárulni az olyan témák feltérképezéséhez, melyek akkurátus vizsgálata eddig váratott magára. Az első alkalom a 16. századdal foglalkozott.

A META Egyesület és a PTE BTK TTI Újkortörténeti és Modernkori Történeti Tanszékeinek együttműködésével egy olyan 5 részesre tervezett konferencia- és kiadványsorozat megjelenésének lehetünk tanúi, mely a katolikus egyházi társadalmat emeli vizsgálata tárgyává, hiszen e jelenség mélyreható tanulmányozása nélkül (tekintve, hogy az ország lakosságának több mint 60%-a katolikus) a magyar művelődéstörténet jelenségei, a közgondolkodás és világkép releváns értelmezése hiányos lenne. Emellett a modern katolikus társadalmi szerepvállalás stratégiáinak miértjeire is válaszokkal szolgálhat. Kiemelt célja a kezdeményezésnek az egyháztörténet interdiszciplináris vizsgálata és a különböző tudományterületek kutatóival való együttműködés, hiszen a többszempontú megközelítés szélesebb körű rálátást biztosít.

2019 szeptemberében a konferenciasorozat negyedik alkalommal került megrendezésre, elérkezve ezzel a 19. század tárgyalásához.

A katolikus egyház számára a 19. század korántsem volt eseménytelen. Sok változás történt, melyek az egyházi társadalom egyes rétegeiben is igen jól megfigyelhetők, kiváltképp a papság és szerzetesek szerepvállalásaiban, szerepfelfogásában. A polgári állam létrejötte, számos újdonságot hozott magával a társadalom, a gazdaság, a filozófia és a modern ideológiai áramlatok terén is. Ezen novumok a katolikus egyházat is mind jobban sürgették abban, hogy a felmerülő kérdésekre releváns válaszokkal rukkoljon elő. Az, hogy a felmerülő problémákat milyen mértékben sikerült orvosolniuk számos tényezőtől függött. Egyrészt a hierarchia

* Pécs, 2019. szeptember 19–20.

felső szintjeinek válaszain, másrészt a papság szociális helyzetén és műveltségi képzettségén is múltott, ami szorosan kapcsolódott a papképzés újabb reformjaihoz és az esetleges intézményi átszervezésekhez.

A konferencia előadásai azzal foglalkoztak, hogy kik alkották ezt a társadalmi csoportot, milyen egyéniségek milyen jellegű attitűdökkel igyekeztek a kor kihívásainak megfelelni és azokra hivatásukon belül megfelelően reagálni.

A konferenciát Gózszy Zoltán tanszékvezető egyetemi docens nyitotta meg, aki néhány szóban a konferenciasorozat céljairól beszélt. A 19. századdal kapcsolatban két fogalomra helyezte a hangsúlyt: gyűjtő- és gyűjtőpontként értelmezte azt. Előbbi, mivel a jozefinista egyházpolitika törekvései jelen voltak a korszakban és utóbbi, mert a korszak második felében jelentős változások vették kezdetüket.

A megnyitó után két átfogóbb előadás következett. Görföl Tibor teológiai szempontú előadása a 19. század nagy teológusainak álláspontját mutatta be megjelent műveik tükrében; Bánkúti Gábor azzal foglalkozott, hogy az intézményi heterogenitás milyen szereppel bírhat a katolikus egyház történetének vizsgálatában és ez az egyházi társadalom tekintetében hogyan jelenhet meg.

Az első szekció előadásai az egyházi előjárók tevékenységének vizsgálatához kapcsolódtak. Galán-Fazekas Ibolya fő kérdésfelvetése – Pyrker László jelentései alapján – a posztjozefinista jelző újragondolásával volt kapcsolatos. Zakar Péter az 1850-es évek püspöki kinevezési eljárások menetének változásaival foglalkozott, a megjelenő, majd be nem telejsített bécsi elképzeléssel egyetemben, mely szerint a magyar ordináriusokat megbízhatatlanságuk miatt el kell távolítani pozíciójukból. Fazekas Csaba Rimely Mihály (1793–1865) pannonhalmi főapát tevékenységét mutatta be egy változásokkal teli időszakban s ezzel együtt vázolta a szerzetesség előtt álló kettős kihívást is.

A második szekció előadásai az egyházi társadalom középrétegével foglalkoztak. Janka György a görögkatolikusok magyar ajkú közösségében felmerülő nemzeti nyelv kérdése kapcsán kialakuló „népmozgalmi” törekvést vezette végig a liturgikus fordításoktól egészen a végső célig, azaz az új egyházmegye alapításáig. Bárány Zsófia a század első felének katolikus sajtóját vizsgálta kiemelt szerepet biztosítva a nyilvánosság és az egyházi középréteg együttműködési pontjainak. Dobszay Tamás a káptalani követeknek az 1848 előtti rendi országgyűléseken megfigyelhető szerep-leértékelődését járta körül, mely az egyházi érdekképviselet háttérbeszorulását eredményezte.

A harmadik szekció előadói az alsópapság szereplőire koncentrálnak tartották meg előadásukat. Bárh Dániel három plébános életútjának bemutatásával hívta fel a figyelmet a korabeli attitűdök és szerepvállalások sokszínűségére. Rada János előadásában diskurzuselemzések segítségével mutatta be az alsópapság részvételét az egyházi kérdések vitáiban. Gyöngyössy Orsolya a templomszolgák 19. századi társadalmi szerepének változásait mutatta be. Bednárík János – aki a

szekció és az első nap utolsó előadója is volt – a dualizmus kori plébánosok és a lokális közösségek viszonyának ismertetésére tett kísérletet az iskolaszéki iratanyag bemutatásával.

A konferencia másnapján Csibi Norbert köszöntötte a megjelenteket. Az utolsó két szekció előadásai az egyházi társadalom szerepvállalásainak és a művelődésszervezés egyes témaköreinek szentelték figyelmüket.

A negyedik szekció előadásainak sorát Tamási Zsolt nyitotta meg, aki az erdélyi katolikus egyházmegye sajátosságaira koncentráva az egyházmegyes papság szerepvállalásainak különbözőségeit jelenítette meg az 1848-as zsinati készülétek dokumentumai alapján. Farkas Márton a Váci Egyházmegye forrásanyagát feldolgozva illusztrálta a vegyes házasságok ügyét és vont le következtetéseket az összeített adatokból. Schmelczér-Pohánka Éva a katolikus könyvtárszervezés hármass rendszerét prezentálta a pécsi egyházmegye néhány kiemelt életútján keresztül.

Az ötödik és egyben az utolsó szekcióban Tengely Adrienn a társadalom 19. századi hitélet megújítására tett törekvéseket láttatta, mely az elvállaltalanodás visszaszorítását célozta meg. Klestenitz Tibor a 19. század második felére koncentráva a katolikus klérus folyamatos felismerését vázolta a társadalmi nyilvánosság kérdéseiben, mely az egyházi sajtó fejlesztésében csúcsosodott ki. Vaderna Gábor az egyházi értelmiség irodalmi dilemmáit járta körül, az eposzi hagyományok újbóli felfedezésével és ennek legitimációjával a korszakban.

A kétnapos szimpóziumot Gözsy Zoltán és Forgó András könyvbemutatója zárta, melyben az egy évvel korábban megrendezett, 18. századi egyháztörténeti konferencia tanulmánykötetét ismertették.

A konferencia anyaga – a szervezők ígérete szerint – ez év őszén jelenik majd meg, ezzel is hozzájárulva ahhoz, hogy az egyházi társadalom századokon átívelő fejlődését és alakulását mélyrehatóbban megismerhessük.

Porpáczy Szabina